

Miljø- og Fødevareministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2016-2021

Skove og søer syd for Brahetrolleborg
Natura 2000-område nr. 120, Habitatområde H104,
Fuglebeskyttelsesområde F74

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2016-2021
Skove og søer syd for Brahetrolleborg
Natura 2000-område nr. 120
Habitatområde H104
Fuglebeskyttelsesområde F74

Emneord:

Habitatdirektivet, Fuglebeskyttelsesdirektivet,
Miljømålsloven, Natura 2000-plan.

Udgiver:

Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljø- og Fødevareministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2016

ISBN nr.

978-87-7091-815-2

Dato:

April 2016

Forsidefoto:

Brændegård Sø med den store centrale ø.
Fotograf: Leif Bisschop-Larsen.

Resume:

Natura 2000-plan for Skove og søer syd for Brahetrolleborg (nr. 120). Natura 2000-planen skal sikre naturtilstanden for områdets udpegede arter og naturtyper og bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus. Områdets udpegede naturtyper og arter beskrives. Der er foretaget tilstandsvurdering af levesteder og naturtyper, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

1. Natura 2000-planlægning	5
1.1 Natura 2000-planen er bindende for myndighederne.....	6
1.2 Naturtilstand og gunstig bevaringsstatus	7
2. Områdebeskrivelse.....	8
2.1 Områdets udpegningsgrundlag.....	10
2.2 Tilstanden for områdets udpegede natur	10
2.2.1 Terrestriske naturtypers arealfordeling og tilstand.....	11
2.2.2 Sønaturtypers tilstand	12
2.2.3 Arts levesteders tilstand.....	13
2.2.4 Ynglefugles levesteders tilstand	13
3. Målsætninger	14
3.1 Overordnet målsætning for Natura 2000-området	14
3.2 Konkrete målsætninger for naturtyper og arter	15
3.3 Modstridende naturinteresser.....	16
4. Indsatsprogram.....	17

Miljø- og Fødevarerminister
Esben Lunde Larsen

En målrettet indsats for dansk natur

De 252 Natura 2000-områder indeholder nogle af Danmarks største og mest værdifulde naturområder. De ligger fordelt i hele landet fra nord til syd og øst til vest og repræsenterer en stor del af den danske biodiversitet. Hvert område har en plan, og nu offentliggøres Natura 2000-planerne for 2016-21.

Natura 2000-planlægningen blev iværksat af VK-regeringen i 2004 med nationale mål for gennemførelse af EU's naturdirektiver og tilskud til de lodsejere, der vil være med.

I planperioden 2016-21 vil der i halvdelen af Natura 2000-områderne være nye og mere grundlæggende indsatser for at sikre noget af Danmarks bedste natur. I de øvrige områder skal den indsats, der allerede er planlagt færdiggøres og vedligeholdes. Der er med de nye planer i særdeleshed fokus på de frivillige plejegræsordninger og en forbedring af tilskudssatserne hertil.

Fokus for indsatsen i perioden 2016-21 er:

- At færdiggøre og konsolidere indsatsen fra den første generation planer.
- At fortsætte arbejdet med at sikre naturpleje på de arealer, hvor det er nødvendigt for at sikre og forbedre naturtilstanden.
- At der i et mindre antal områder startes en indsats for at forbedre naturen gennem sammenkædning af eksisterende og særlig sårbar natur.
- At sikre en indsats mod invasive arter og målrettet forbedre levesteder for bl.a. truede ynglefugle.

Frivillighed er hjørnesteinen i gennemførelse af planerne for at fastholde den positive lodsejertilgang til sikring af naturen. Lodsejere og kommuner har allerede vist, at de gerne vil være med og har i stort omfang gennemført en målrettet naturindsats.

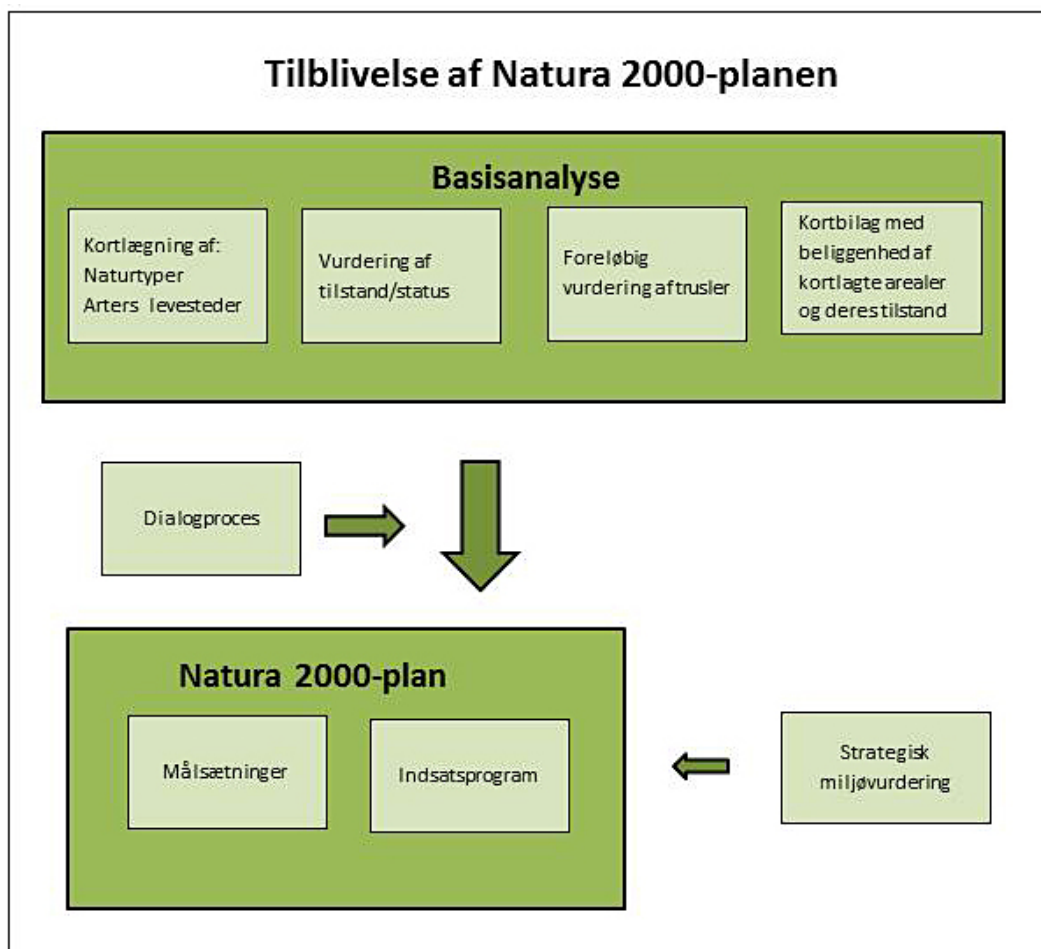
Jeg takker for de mange synspunkter og forslag, som lodsejere, kommuner og foreninger har bidraget med undervejs i den lange planproces. Der er også rejst spørgsmål, som ikke direkte vedrører planlægningen; men som er centrale for den danske gennemførelse af EU-forpligtigelser. Det gælder f.eks. spørgsmål om regulering af husdyrbrug, afgrænsning af Natura 2000-områder og om bestemmelsen af de enkelte naturtyper. Spørgsmål som Miljø- og Fødevarerministeriet belyser og håndterer i anden sammenhæng.

Jeg ser frem til, at alle parter fortsat gør en indsats for at sikre vores natur og bidrager til den fortsatte diskussion af mål og midler i naturforvaltningen.

1. Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet- og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for en række naturtyper og arter, som på europæisk plan er sjældne, truede eller karakteristiske. Det sker ved at imødegå væsentlige negative påvirkninger og ved at opnå og sikre en god eller gunstig naturtilstand bl.a. gennem hensigtsmæssig forvaltning af de udpegede Natura 2000-områder. Med en målrettet forvaltningsindsats i områderne bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens biologiske mangfoldighed.

Med henblik på at fastsætte de langsigtede mål og prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen efter bestemmelserne i miljømålsloven og skovloven en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de 252 udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen revideres hvert 6. år, dog gælder planlægningen for de skovbevoksede, fredskovpligtige arealer (skovloven) for 12 år. De langsigtede mål gælder for flere planperioder, mens retningslinjerne for indsats revideres i hver planperiode.

Processen i tilblivelsen af en Natura 2000-plan.

Den foreliggende plan afløser i 2016 den gældende Natura 2000-plan 2010-15 efter miljømålsloven, idet indsatsprogrammet for planperioden 2010-15 forudsættes gennemført indenfor den gældende planperiode (jvf. denne plans indsatsprogram, afsnit 4), mens de dele af planerne, som er udarbejdet efter skovloven gælder fra 2010-21. Denne plan er således 2. generation af Natura 2000-plan for arealer, der ikke er omfattet af skovloven.

På grundlag af erfaringerne med de første Natura 2000-planer reviderede folkettinget i 2013 miljømålsloven med henblik på at sikre en bedre dialog og inddragelse i Natura 2000-planlægningen og i gennemførelsen af planerne. Desuden er der indgået aftale mellem regeringen og Kommunernes Landsforening om, at 2. plangeneration i højere grad skal tage afsæt i mål- og rammestyrt af kommunernes gennemførelse af planerne. I denne plan kommer det til udtryk i rammerne for planperiodens indsats.

Natura 2000-planen gælder for de arter og naturtyper, der har begrundet udpegningen af det enkelte beskyttelsesområde; men bidrager også til at sikre andre arter og naturtyper, som forekommer i områderne. Natura 2000-planen har fokus på arealrelaterede indsats og rummer ikke indsatskrav vedrørende vandkvalitet, som sikres gennem vandplanlægningen, ligesom der heller ikke stilles konkrete krav til reduktion af kvælstofdeposition, som ligeledes reguleres ad anden vej, ikke mindst gennem husdyrgodkendelsesloven.

1.1 Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Denne plan vedtages i 2016 og erstatter Natura 2000-plan 2010-15, hvorefter kommunerne udarbejder bindende handleplaner med fokus på opgavefordelingen mellem myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen af indsatsen. Offentlige lodsejere er bundet af planens langsigtede målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner. På områder som f.eks. fiskeriloven og vildtforvaltningsloven, hvor staten er myndighed, følges op med nationale strategier.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v., evt. på grundlag af konsekvensvurderinger. I det omfang, indsatsen entydigt kan defineres som nødvendig for lokalitetens forvaltning, er en konsekvensvurdering efter habitatdirektivet ikke påkrævet, men der kan være andre hensyn efter lovgivningen, der spiller ind. Der er ikke gennemført vurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet planer, som direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning, heller ikke er omfattet af kravet om screening og evt. konsekvensvurdering. Desuden er der ikke i planen taget stilling til forvaltningsindsatsens lokalisering eller valgte forvaltningsmetoder.

Der er i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde, hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med eller nødvendig for forvaltningen af området. Eventuelt konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

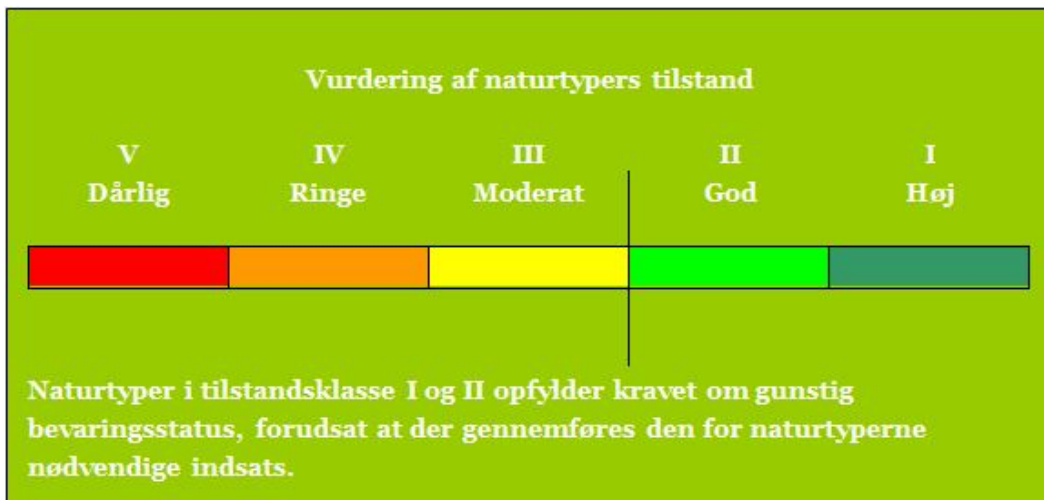
Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter og tilsvarende regler om konsekvensvurdering i andre ministeriers lovgivning.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner sammen med målsætningerne for naturen i området grundlag for handleplan, samt eventuel anden prioritering af forvaltningsindsats i området. Retningslinjer for skovbevoksede, fredskovpligtige arealer, der er gældende til og med 2021, er indskrevet i Natura 2000-plan 2009-15 for området.

1.2 Naturtilstand og gunstig bevaringsstatus

Danmark har en forpligtelse til at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der begrunder udpegningen af de enkelte Natura 2000-områder. Bevaringsstatus er en vurdering af, hvordan naturtypens eller artens tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen, de negative påvirkninger eller forvaltningen i forhold til i dag, og der er således tale om en slags prognose for naturtypernes og arternes udviklingsretning.

Til brug for Natura 2000-planlægningen er der for en række naturtyper og nogle arter udviklet et naturtilstandssystem, der på baggrund af artsammensætning og umiddelbart synlige, forvaltningsbare strukturparametre som f.eks. tilgroning, udtørring og forstyrrelser angiver den aktuelle tilstand for naturtypen eller artens levested, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 815 af 27. juni 2007 med senere revisioner om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Tilstanden opgøres på en skala fra I-V, hvor naturtyper eller levesteder i tilstandsklasse I og II med en vedvarende nødvendig drift har gunstig bevaringsstatus, mens der for naturtyper eller arters levesteder i tilstandsklasse III-V typisk skal gennemføres en større indledende forvaltningsindsats, før en vedvarende drift vil være tilstrækkeligt til at sikre arealet på sigt.

Tilstandsklasser for naturtyper

De enkelte parametre i tilstandssystemet gennemgås i basisanalyserne, og det kan heraf ses, hvilke tiltag der kan iværksættes for at sikre eller genoprette naturtyperne eller arternes levesteder.

2. Områdebeskrivelse

Natura 2000-området Skove og søer syd for Brahetrolleborg består af et habitatområde og et fuglebeskyttelsesområde. Mål og indsats for udpegningsgrundlaget for hhv. habitat- og fuglebeskyttelsesområdet gælder kun for arealer inden for den pågældende udpegning.

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper og arters levesteder:

- Store arealer med løvskovsnaturtyper, især bøg på muld (9130), elle- og askesump (91E0) og skovbevokset tørvemose (91D0)
- 2 store søer af typerne næringsrig sø (3150) og kransnålalgesø (3140)
- den ene af Fyns kun 2 aktive højmoser (7110, 7120), mindre rigkær (7230), kalkoverdrev (6210) samt vandløb (3260), som er levesteder for bl.a. sump-vindelsnegl, stor vandsalamander og pignmerling
- et rigt fugleliv med ynglebestande af skarv, hvepsevåge, havørn og fjordterne, samt rastende skarv og skeand.

Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af området naturværdier.

Brændegård Sø rummer et rigt fugleliv året rundt. Fotograf: Jørn Munk Andersen.

Natura 2000-området har et areal på ca. 2.575 ha og afgrænses som vist i basisanalysen og på Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk. Der er ikke statsejede arealer i området. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H104 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F74. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i nedenstående figur er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Området udgør en del af det centralfynske dødislandskab. Terrænet er forholdsvis kuperet med mange små afløbsløse lavninger. Jordbunden er leret med partier, der består af sand og grus. I den vestlige del findes en mindre smeltevandsdal, hvori Silke Å løber i dag.

Området karakteriseres af godset Brahetrolleborgs udstrakte skove, som bl.a. er levested for flere arter af rovfugle. Skovene drives intensivt med større dele konverteret til nåleskov. Markant i området er de to store søer Brændegård Sø og Nørresø.

Nordvest for Brændegård Sø ligger Nybo Mose, der er den ene af Fyns i alt 2 aktive højmoser. Der findes ligeledes mange mindre vandløb og søer samt enkelte kalkoverdrev og rigkær.

I området findes et rigt fugleliv med bl.a. ynglende skarv, havørn, hvepsevåge og fjordterne. Skarvkolonien i Brændegård Sø/Nørresø har været en af Nordeuropas største. Brændegård Sø er en vigtig rasteplass for skeand.

Stor vandsalamander findes spredt i området, og Sump-vindelsnegl er fundet ved Brændegård Sø og Nørresø. Silke Å er formodentlig levested for pignmerling, idet arten er fundet i vandløbet lige uden for området.

Der forekommer store arealer med løvskovsnaturtyper i området. Den mest udbredte skovnaturtype er bøg på muld. Skovnaturtypen elle- og askesump findes stedvis rundt i skovene og er udbredt langs Brændegård Sø og Nørresø. Skovbevokset tørvemose findes i Nybo Mose. Der er desuden kortlagt betydelige forekomster af skovnatur-typerne bøg på mor og ege-blandskov i området.

En større del af området er omfattet af fredning. Der er desuden oprettet reservat for ynglende havørn.

Natura 2000-området ligger i Faaborg-Midtfyn og Svendborg Kommune og indenfor Vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

En mere detaljeret områdebeskrivelse findes i basisanalysen.

2.1 Områdets udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 104			
Naturtyper:	Kransnålalge-sø (3140)	Næringsrig sø (3150)	
	Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260)	
	Kalkoverdrev* (6210)	Surt overdrev* (6230)	
	Urtebræmme (6430)	Højmose* (7110)	
	Nedbrudt højmose (7120)	Rigkær (7230)	
	Bøg på mor (9110)	Bøg på muld (9130)	
	Ege-blandskov (9160)	Skovbevokset tørvemose* (91D0)	
	Elle- og askeskov* (91E0)		
	Arter:	Sumpvindelsnegl (1016)	Pigsmørling (1149)
		Stor vandsalamander (1166)	

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 74		
Fugle:	skarv (TY)	skeand (T)
	hvepsevåge (Y)	havørn (TY)
	fjordterne (Y)	

Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver at der er tale om en prioriteret naturtype. Ved fuglearter: "T" = trækfugl, "Y" = ynglefugl. Udpegningsgrundlag for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er blevet revideret som beskrevet i basisanalysen.

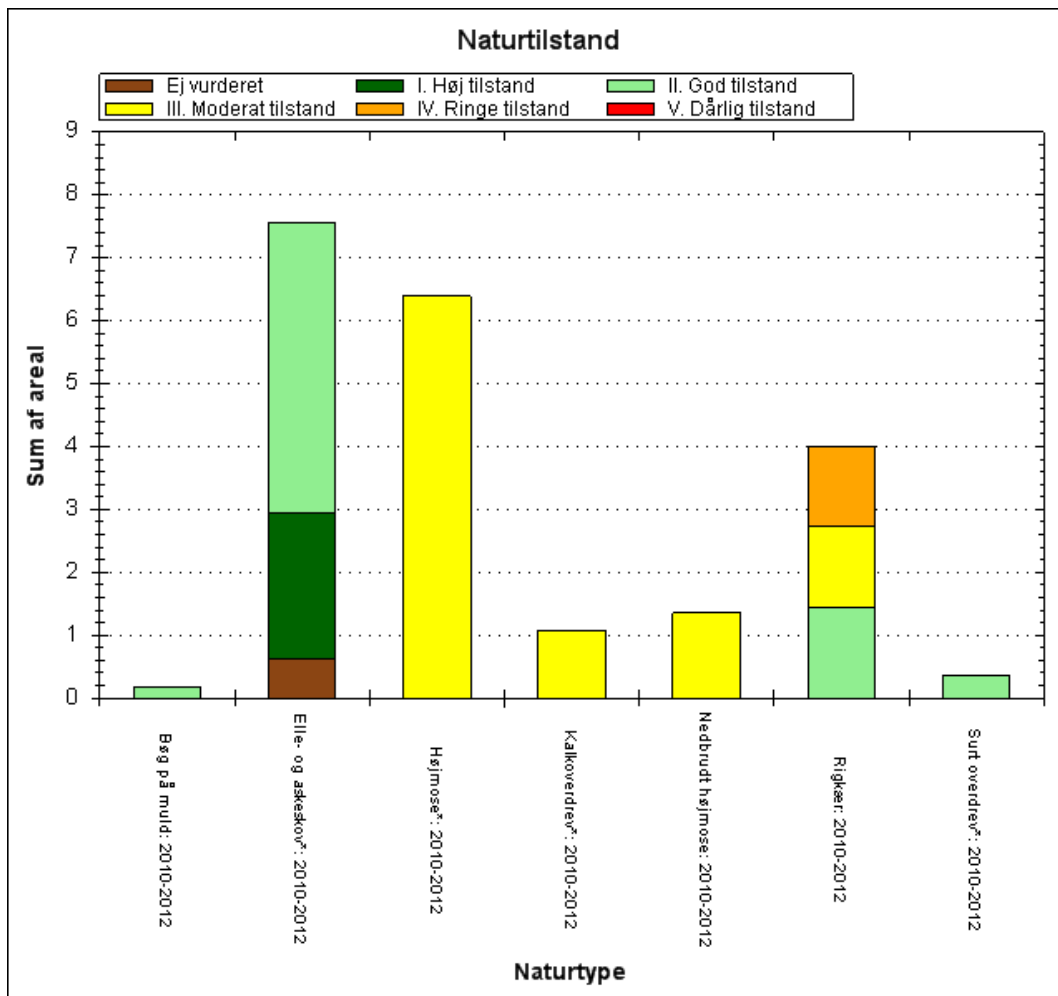

Ved Brændegårdssø og Nørresø yngler skarven i en af sine største danske kolonier. Fotograf: Leif Bisschop-Larsen.

2.2 Tilstanden for områdets udpegede natur

Neden for er vist den vurderede tilstand for de af områdets naturtyper og levesteder for arter, hvor der er udviklet et tilstandsvurderingssystem. Se basisanalysen for beskrivelse af metoder og en mere detaljeret omtale af naturens tilstand i området.

2.2.1 Terrestriske naturtypers arealfordeling og tilstand

De kortlagte naturtypers areal fordelt på tilstandsklasser ved kortlægningen i 2010-12. Pga. pladshensyn har det ikke været muligt at vise data mere detaljeret end det er tilfældet i planens figurer. En mere detaljeret præsentation af data findes i basisanalysen for området eller i [MiljøGis](#). Her vises data for Natura 2000-basisanalyserne, revideret december 2014. Dette er de data, der ligger til grund for forslag til Natura 2000-planer 2016-21, der er sendt i høring 19. december 2014 til 10. april 2015. Det er muligt at downloade alle data, der vises i MiljøGis, således at man kan arbejde med dem i egne IT-systemer.

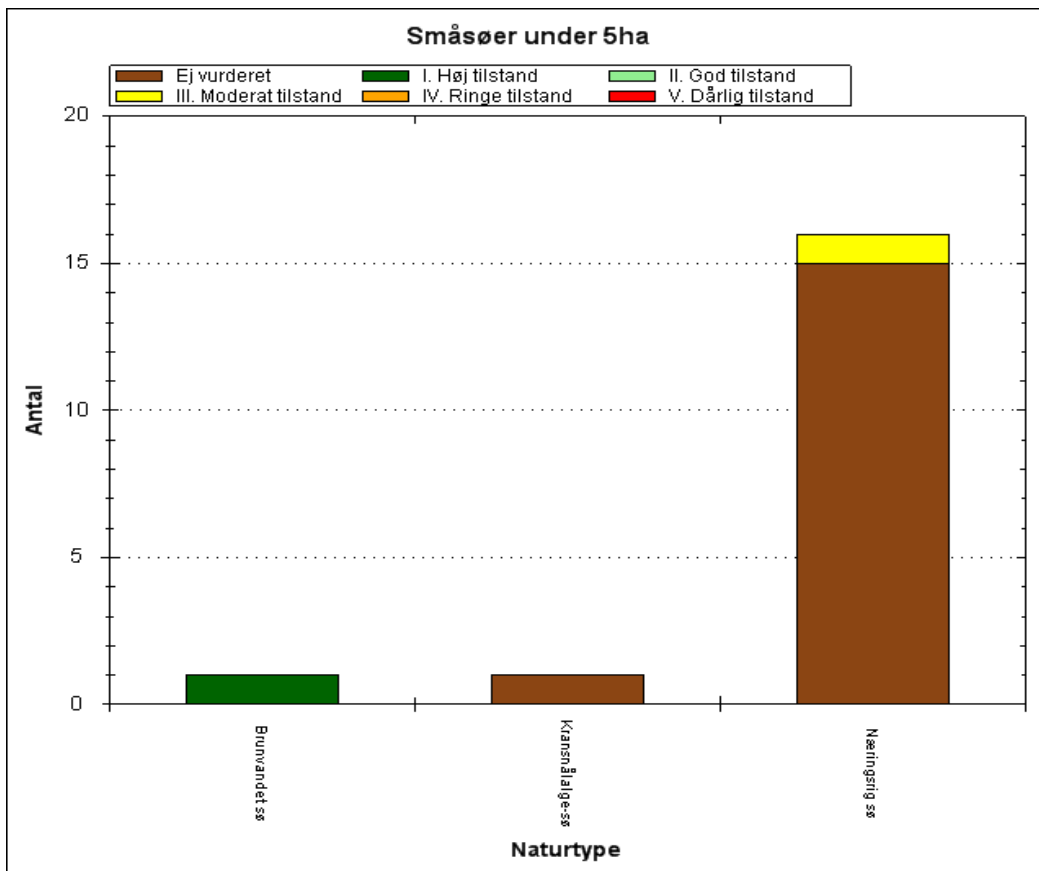
Kalkoverdrev (6210) har en moderat naturtilstand som følge af et beskedent antal af karakteristiske arter. Strukturen i naturtypen er derimod god. Det nye kortlagte areal med surt overdrev (6230) har en god tilstand som følge af en relativ høj forekomst af karakteristiske arter og på trods af manglende afgræsning.

Arealet med aktiv højmose (7110) fremstår i moderat tilstand. Med gennemførelsen af rydninger og vandstandshævning er der dog igangsat en positiv udvikling i strukturklassen fra moderat til god og i artsklassen fra ringe til moderat. Det kortlagte areal med nedbrudt højmose (7120) har en ringe naturtilstand som følge af den netop foretagne rydning. Naturtypen vil antagelig begynde en udvikling mod en bedre struktur og et større indhold af karakteristiske arter.

Det kortlagte areal af rigkær (7230) er ligelig fordelt mellem ringe, moderat og god naturtilstand. Arealerne med god og moderat tilstand stammer fra de nye kortlagte forekomster af rigkær, og kun arealet i god tilstand er omfattet af en drift. De øvrige forekomster af rigkær er præget af tilgroning som følge af manglende afgræsning.

Alle de kortlagte forekomster af skovnaturtyper på ikke fredskovspligtige arealer har en god-høj skovtilstand med undtagelse af et mindre areal med elle- og askeskov, som ikke er vurderet.

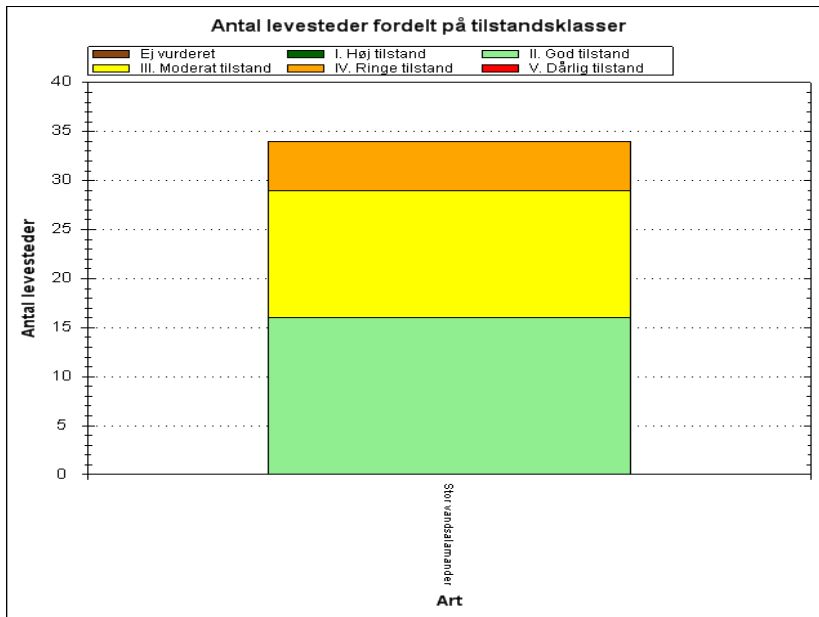
2.2.2 Sønaturtypers tilstand

Antal og tilstand af de kortlagte små søer i området.

Det ses af figuren, at den brunvandede sø har en høj naturtilstand, og en næringsrig sø har en moderat bl.a. på grund af et ringe artsindhold. Der er ikke vurderet naturtilstand på søerne i forbindelse med levestedskortlægningen.

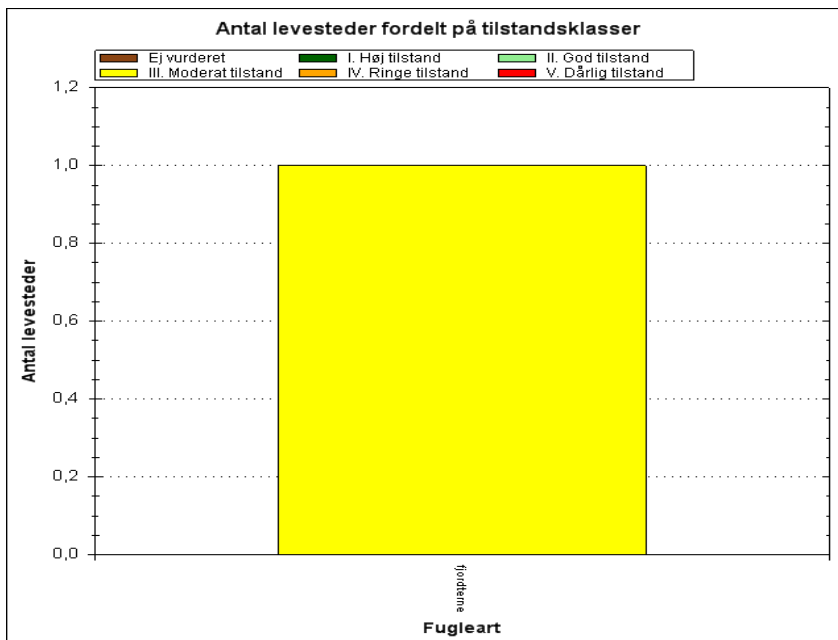
2.2.3 Arts levesteders tilstand

Tilstandsvurdering af områdets kortlagte levesteder.

Det ses af figuren, at knap halvdelen af de kortlagte vandhuller har en god naturtilstand som levested for stor vandsalamander. Det skyldes hovedsagelig, at der er tale om relativt små og tidvis udtørrende vandhuller. De øvrige vandhuller har en moderat – ringe naturtilstand, hvilket bl.a. skal forklares ved en dårlig vandkvalitet, udsætning af ænder og stor skyggepåvirkning. De enkelte levesteders tilstand kan ses præsenteret på kort via Naturstyrelsens [MiljøGis](#).

2.2.4 Ynglefugles levesteders tilstand

Antal og tilstand af de kortlagte levesteder for ynglefugle.

Levestedet for fjordterne er vurderet ugunstigt. Det skyldes høj vegetation og fravær af ynglende hættemåger, som giver ternerne beskyttelse mod rovfugle. De enkelte levesteders tilstand kan ses præsenteret på kort via Naturstyrelsens [MiljøGis](#).

3. Målsætninger

Den **overordnede målsætning** for området angiver det overordnede sigte for, hvordan området skal udvikle sig for såvel at sikre det konkrete områdes integritet som for at bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter. Der er i den overordnede målsætning taget højde for områdets naturmæssige potentiale, og for om det rummer forekomster, der er af stor vigtighed nationalt og/eller biogeografisk. En betydning, der er vurderet ud fra:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få nationale/biogeografiske forekomster
- Truede naturtyper/arter
- Særligt danske ansvarsnaturtyper/arter.

De **konkrete målsætninger** fastlægger de langsigtede mål for udvikling i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. De konkrete mål tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levesteder efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af den bedste faglige viden.

Målsætningerne rækker udover den enkelte planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold, og afspejler desuden en afvejning af eventuelt modstridende naturinteresser.

Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for Natura 2000-området og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.

Målsætningen for området er således grundlaget for vurderingen af planer og projekter, som skal foretages i henhold til de regler, der gennemfører habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, bl.a. efter habitatbekendtgørelsen og naturbeskyttelseslovens § 19 b og skovlovens § 17, der skal sikre, at udpegningsgrundlaget i området ikke skades, herunder især at arealet af naturtyper og levesteder for arter er stabilt eller i udbredelse, at naturtypernes strukturer og funktioner fortsat er til stede, og at bestande af arterne viser, at arten på lang sigt vil kunne opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder.

3.1 Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Det overordnede mål for området er:

De store søer får bedst mulig vandkvalitet under hensyntagen til de store fuglebestande.

Søerne er levested for internationalt vigtige bestande af skarv og andre vandfugle og for sjældne ynglefugle som havørn og fjordterne. Skarvkolonien bevares som en af landets ældste og største kolonier.

Skovnaturtyperne og de lysåbne naturtyper sikres en god-høj natur/skovtilstand med stabilt eller stigende areal. Rovfugle som havørn og hvepsevåge sikres uforstyrrede ynglemuligheder i gamle løvtræer i skovene.

Områdets højmose, kalkoverdrev, surt overdrev og rigkær prioriteres højt, og naturtypernes arealer øges.

Nybo Mose sikres/genskabes som en aktiv selvopretholdende højmose med ringe træopvækst på højmossefladen og med minimal behov for naturpleje.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

3.2 Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Naturtyper og arter skal på sigt opnå en gunstig bevaringsstatus.

- For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse I eller II er målsætningen, at udviklingen i deres areal og tilstand er stabil eller i fremgang.
- For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse III-V er målsætningen, at udviklingen i deres tilstand er i fremgang, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- For naturtyper uden tilstandsvurderingssystem er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af naturtyperne stabiliseres eller øges.
- For arter uden tilstandsvurderingssystem og for deres levesteder er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for de udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.
- For ynglefugle bidrager Natura 2000-området til at sikre eller genoprette levesteder for levedygtige bestande af de udpegede arter på nationalt og/eller internationalt niveau. Tilstanden og det samlede areal af levestederne for *skarv*, *hvepsevåge* og *havørn* som ynglefugle sikres eller øges, således at der er tilstrækkeligt med egnede ynglesteder for arterne i området. Afgørelser i forbindelse med konsekvensvurdering baseres på en konkret vurdering.

Det kortlagte levested for *fjordterne* inden for Natura 2000-området bringes til eller fastholdes i tilstandsklasse I eller II. Levestedets geografiske placering fremgår af basisanalysen for området.

- For trækfugle skal Natura 2000-området bidrage til at sikre levesteder for levedygtige bestande på nationalt og/eller internationalt niveau. Tilstanden og det samlede areal af levestederne for *skarv* og *havørn* som trækfugl i området sikres eller øges, således at der findes egnede raste- og fødesøgningssteder for arterne. Afgørelser i forbindelse med konsekvensvurdering baseres på en konkret vurdering. Tilstanden og det samlede areal af levestedet for *skeand* som trækfugl i området sikres eller øges, således at der findes tilstrækkelige egnede raste- og fødesøgningssteder for arten, så området kan huse en tilbagevendende rastebestand på 560 skeænder.

3.3 Modstridende naturinteresser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Højmose, rigkær og kalkoverdrev har på nationalt biogeografisk niveau haft en stor tilbagegang, og i Danmarks afrapportering til EU vurderes naturtypernes bevaringsstatus at være ugunstig. Der vil blive gjort en indsats for at øge arealerne af højmose, rigkær og kalkoverdrev.

I området har der tidligere været store sammenhængende arealer med lysåbne moser og enge, herunder rigkær. Der er gode muligheder for at genskabe nogle af de tidligere forekomster af rigkær ved bl.a. rydning af dele af skovsumpene og vandstandshævning i engene.

Øgning af arealet med rigkær kan betyde en indskrænkning af arealet af habitatnaturtyperne skovbevokset tørvemose og elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld, som er opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne enge og moser. Hvor der er tale om meget unge skovbevoksede tørvemoser og elle- og askeskove, som enten er plantede eller opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne rigkær, prioriteres hensynet til at skabe større sammenhængende arealer med rigkær. Gamle og veludviklede forekomster af elle- og askeskove og skovbevoksede tørvemoser skal som hovedregel bevares.

Rydning af skovbevoksede tørvemoser og elle- og askeskove til genskabelse af rigkær kan ske under forudsætning af, at arealet af de to skovnaturtyper opretholdes på nationalt biogeografisk niveau.

I de eksisterende rigkær prioriteres en afgræsning med henblik på at skabe optimale levebetingelser for et lavtvoksende plantesamfund, selv om denne udnyttelse ikke er optimal for eventuelle forekomster af sump-vindelsnegl.

De store fuglebestande, herunder især skarvkolonien, medvirker til et højt næringsstofindhold, og de er dermed aktuelt eller potentielt i modstrid med opnåelse af høj vandkvalitet og gunstig bevaringsstatus for naturtyperne i søerne. Fuglearterne er imidlertid naturligt forekommende. Både naturtypen kransålalgesø og arten skarv har en vurderet ugunstig prognose i området.

Det prioriteres, at fuglene på udpegningsgrundlaget sikres mod forringelser, og deres levested prioriteres højere end naturtyperne, der sikres den bedst mulige tilstand med tilstedeværelsen af de fuglebestande, som levestederne er målsat efter.

Efter Naturklagenævnets afgørelse (19. okt. 2010) kan der dog ske en aktiv forvaltning (regulering) gennem bortskræmning eller fjernelse af reder af ynglende skarver i Nørresø i en højst 3-årig periode. Hvis den samlede skarvbestand i området vurderes at have en ugunstig prognose efter denne regulering, ophører indsatsen.

4. Indsatsprogram

Opfyldelsen af habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktiverne omfatter, er en opgave, som strækker sig over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode, således at det sikres, at Danmark efterlever de EU-retlige forpligtelser, og der kan etableres en sammenhæng mellem indsats og tilgængelige virkemidler.

Den nationale prioritering af indsatsen i 2. planperiode sigter på, at den planlagte og igangsatte indsats i 1. planperiode fastholdes og afsluttes, og der tages hånd om særligt truede naturtyper og arter, samt at der påbegyndes en strategisk indsats for langsigtet at sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturarealer.

Indsatsen fra de gældende planer 2010-15 videreføres. Hvis den forudsatte indsats for planperioden 2010-15 ikke er gennemført, når de kommunale handleplaner for 2. planperiode træder i kraft, forudsættes det, at den allerede igangsatte indsats færdiggøres i 2. planperiode, med mindre den udestående indsats vil være i strid med nærværende plan.

Nedenstående retningslinjer for indsatsen er opbygget efter mål- og rammestyringsprincippet, således at den statslige plan fastlægger de krav til indsatsen i planperioden, der er nødvendige for at sikre nationalt besluttede prioriteringer.

Indsats til bedring af vandkvaliteten i overflade- og grundvand gennemføres som led i vandplanlægningen, ligesom reduktion af kvælstofdeposition sker gennem husdyrgodkendelsesloven og generelle tiltag til at mindske luftforureningen, og er således ikke en del af Natura 2000-planens indsatsprogram.

Retningslinjerne er opdelt i generelle retningslinjer, der gælder for alle områder og specifikke retningslinjer for det enkelte Natura 2000-område. Til gennemførelse af planerne stiller staten en række virkemidler til rådighed, ligesom det forudsættes, at kommunerne i mindre omfang bidrager økonomisk.

Områdets fredskovpligtige skovnaturtyper er omfattet af retningslinjer i Natura 2000-planen 2010-15 og videreføres i denne plan.

Generelle retningslinjer

1. Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
2. Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje.
3. Der arbejdes for at sikre egnede levesteder for områdets arter.
4. Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur ved at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper.
5. Hydrologiprojekter finansieret via landdistriktsprogrammet, igangsatte Life-projekter og udvidelse/sikring af levesteder fra Natura 2000-planen 2010-15 afsluttes.

6. For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen.
7. Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.

Områdespecifikke retningslinjer

1. Tilstanden af levestedet for fjordterne forbedres, således at det kortlagte levested får en god naturtilstand i overensstemmelse med artens krav til ynglelokalitet.
2. Kommunen og offentlige lodsejere skal være særlig opmærksomme på kalkoverdrev, surt overdrev, højmose og rigkær, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Det er en fælles opgave for kommuner og offentlige lodsejere at aftale nærmere på hvilke arealer og i hvilke kommuner, den konkrete indsats skal foregå.

Tørvemos har igennem århundreder opbygget højmosen Nybo Mose ved Brændegårdsø. Fotograf: Erik Vinther.

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Haraldsgade 53
DK 2100 København Ø
Tlf.: (+45) 72 54 30 00

www.nst.dk